

DESCARTESÇİLİĞA KARŞI VİCO: YENİ BİLİM VE TARİH

Cansu GÜLEÇ¹

ÖZET

Giambattista Vico, 17. Yüzyılın bilimsel devrimlerinin gerçekleştiği ve bunların etkilerinin güçlü bir şekilde devam ettiği 18. yüzyılın düşünürü, hukukçusu ve tarihçisidir. Vico'nun tarihi bir bilim olarak ele aldığı ve onun ilkelerini ortaya koyduğu *Yeni Bilim* bir yapıt olarak düşünce tarihinin en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Vico düşünce tarihine önemli katkılarda bulunmuş, tarih felsefesi ve tarih bilimine yenilikler ve özgün düşünceler getirmiştir. Bu çalışma Vico'nun tarih düşüncesini ve onun düşünsel arka planını belirleyen etkenleri incelemeyi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, tarih felsefesinin temel problemleri bağlamında, Vico'nun bilim ve yöntem kavramlarına değinilecektir. Vico'nun temel eseri olan "Yeni Bilim" araştırmada ana kaynak olarak kullanılacaktır. Vico'nun doğa bilimlerinin hakim olduğu bir yüzyılda, "yeni bilimi" nasıl ortaya koymak istediğini anlamak da önem taşıyacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Tarih bilimi, Descartesçilik, Vico, Yeni Bilim, Yöntem*

ABSTRACT

Giambattista Vico is philosopher, legist and historian of 18th century when 17th century of scientific revolutions takes place and their impact continues strongly. *New Science*, as a literary work, is considered as Vico's one of the most important works in which he discussed history as a science and put forward its principles. Vico has made a significant contribution to the history of thought, and he has brought innovations and original ideas to the history of philosophy and history of science. The objective of this study is to examine the determinants of Vico's history of thinking and its theoretical background. In this framework, in the context of the fundamental problems of philosophy of history, Vico's science and method concepts will be discussed. Vico's major work, "The New Science" will be used as the main source in the research. It will be important to understand how Vico wanted to reveal "new science" within a century dominated by the natural sciences.

Keywords: *History of Science, Cartesianism, Vico, New Science, Method*

¹ Arş Gör.,MEF Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, guleccansu@hotmail.com

I. Giriş

17. yüzyılın düşünce dünyası kendini doğa bilimlerinin sorunlarına vermiş ve hakim düşünce kesin ve güvenilir olan gerçek bilginin imkanını bulmak olmuştur. Descartes'e göre, tarih ne kadar ilginç ve öğretici olursa olsun bu niteliğe sahip bir bilgiyi bize veremezdi. Bu yüzden Descartes tarihin bir bilgi disiplini olabileceğine inanmamıştır. Kartezyencilerin fizik ve matematik bilimlerinin rolünü abartarak toplum ve tarih bilgisinin olanaklılığını göz ardı ettiklerine inanan Giambattista Vico (1668-1744) ise Descartesçi yöntemin bilimlerdeki egemenliğine karşı çıkmıştır.

Bu çalışmada Vico'nun tarih düşüncesini, onun düşünsel arka planını belirleyen etkenlerle ilişkili olarak incelemek amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, tarih felsefesinin temel problemleri bağlamında, Vico'nun bilim ve yöntem kavramlarına değinilecektir. Vico'nun temel eseri olan "Yeni Bilim", araştırmada ana kaynak olarak kullanılacaktır. Vico'nun Yeni Bilim'de *neden tarihe dayalı bir alternatif bilim ortaya koymak istediğini görmek, bununla ilişkili olarak, kurmak istediği bilimin gerçekten yeni olup olmadığını tartışmak* çalışmanın amaçlarıdır. Bu çalışmada Vico'nun doğa bilimlerinin hakim olduğu bir yüzyılda, "yeni bilimi" hangi sorunlar bağlamında ortaya koymak istediğini anlamak da önem taşıyacaktır. Döneminde kabul görmemiş olsa da, pek çok araştırmacıya göre Vico kendi zamanının doğal ve toplum bilimlerine yaklaşımını eseriyle tersine çevirmiştir. Ona göre, doğru bilginin türeyeceği olgular, Kartezyen anlayışın ileri sürdüğü gibi doğal olgular değil tarihsel ve toplumsal olgulardır. Sosyal bilimler alanında, doğal bilimlerdeki benzer kesinlikte bilginin veya yöntemin imkanlarının sorgulandığı ve sosyal bilimlerde metodoloji tartışmaları için oldukça önemli olan Vico'nun iddialarının, özellikle Descartesçi tarih karşıtlığına karşı olan yönlerinin incelenmesi özellikle bu açıdan çok önemlidir.

Bunun yanında, araştırmanın hangi sorunsallar üzerinde yoğunlaşacağı, bilgiye yaklaşımına ve toplum bilim alanındaki hangi bilimsel paradigma içinde yer aldığını anlamak adına Kartezyen metoda yönelik bir okuma da yapılması planlanmaktadır. Belli bir zaman dilimi içinde bir topluluğun düşünme biçimi ya da davranışını belirleyen evrensel bir model olarak tanımlanan paradigmanın daha kolay kavranması adına Vico'nun yanında, Descartesçi

bir okumanın da faydalı olacağına inanılmaktadır.² Belirtilen okumayla beraber, sözü edilen bakış açıları arasındaki farklılıklar karşılaştırma yapılarak anlaşılmaya çalışılacaktır. Böylece Vico'nun tarih düşünce yöntemini ne şekilde tasarladığını anlamak da daha kolay olacaktır.

II. Vico'nun Düşünsel Arka Planı

Vico'nun temel eseri olan Yeni Bilim'den hareketle, neden tarihe dayalı bir alternatif bilim ortaya koymak istediğini görmek ve kurmak istediği bilimin gerçekten yeni olup olmadığını daha kolay kavrayabilmek adına, Vico'nun hayatının entelektüel açıdan önemli yanlarına değinmenin onun kaygılarını anlamaya yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Giambattista Vico (1668-1744) 17. yüzyılın bilimsel devrimlerinin gerçekleştiği ve bunların etkilerinin güçlü bir şekilde devam ettiği 18. yüzyılın düşünürü, hukukçusu ve tarihçisidir. Vico, Rönesans'ın merkezi olan İtalya'da doğmuş ve buradaki güçlü düşünce ortamlarının içinde yetişmiştir. Akademik hayatının büyük bir kısmını (1699-1741) Napoli Üniversitesi'nde retorik profesörü olarak geçiren Vico, asıl eğitimini hukuk alanında yapmıştır. 1723'te sivil kanun kürsüsü için açılan bir sınavı kaybedince tarih incelemelerine dönmüştür.³ Bununla beraber, yoğun bir biçimde klasikleri okumuş, filoloji ve felsefe çalışmaları yapmıştır.

Vico'nun tarihi bir bilim olarak ele aldığı ve onun ilkeleri ortaya koyduğu *Yeni Bilim* bir yapıt olarak düşünce tarihinin en önemli eserlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Vico söz konusu eseri 1725'te yayımlamıştır. Bu yapıtında Vico, evrensel bir tarih anlayışı geliştirmiş; Bacon ve Descartesçi Kartezyen bilim anlayışına karşı gelmiştir. Vico bu eserinde Tanrı'nın yarattığı tabiatın yanında insanın kendi yarattığı dünya olan toplum ve kültür dünyasının nasıl bir yöntemle incelenmesi gerektiği üzerinde durmuştur.⁴ Doğa bilimleri metodolojisi karşısında yeni bir metodolojinin, yani tarih ve toplum bilimleri metodolojisinin olanaklı olabileceğini göstermiştir. Kendi çağında yeterince değeri bilinmeyen ve de önemsenmeyen bir düşünür olarak anılan Vico'nun düşünce tarihine en önemli katkısı, tarih felsefesi ve tarih bilimine getirmiş olduğu yenilikler ve özgün düşüncelerdir. Vico'nun tarihe yönelişin ve tarihi bilmenin herhangi bir pragmatik yarardan dolayı değil başlı başına kendisi

² Earl Babbie, *The Practice of Social Research*, (Belmont: Thomson Wadsworth, 2007), sf. 31.

³ Giambattista Vico, *Yeni Bilim* (çev. Sema Önal), (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007), sf.13-15.

⁴ Thora Ilin Verene, Donald Phillip, *Giambattista Vico: Keys to the New Science : Translations, Commentaries, and Essays*. (NY: Cornell University Press, 2008), sf.22.

için önemli olduğunu söylemesi ve tarihe belli ilkeler ve kurallarla yaklaşması, Yeni Çağ'daki gelecek kuşakların tarihe ve tarih bilinme farklı bir metodolojiyle yaklaşımlarına imkan sağlamıştır.⁵ Diğer bir ifadeyle Vico, tarihte bilgiye nasıl ulaşılabileceğine dair farklı bir yöntem sunmuştur. Bununla beraber Vico, Yeni Çağ felsefesinde tarih epistemolojisinin ilk taslağını gelişmesini sağlayan düşünür olarak adlandırılmaktadır.

Epistemoloji felsefenin bilginin kapsamı ve doğasıyla ilgilenen dalıdır. Esas olarak bilginin kaynağının ne olduğu, insan bilgisinin doğası, ya da insanın neyi ne kadar bilebileceği gibi konular üzerinde durur.⁶ Bu konuların her biri üzerinde değişik bakış açıları vardır. Bir araştırmacının ilgilendiği konuya göre seçeceği epistemolojik konum onun yöntemini ve kullanacağı teknikleri büyük ölçüde belirlemektedir. Bunlar arasında pozitivistler, bizim bilgimizden bağımsız bir gerçeklik olduğunu, bizim kuramlarımız başarılı ise gerçeği temsil edeceğini kabul ederler. Yorumlamacılık ise insanların gerçekliği kurgulamasında önceliği öznel anlamlara, sosyo-politik ve sembolik eylemlere vermektedir. Bu durumda gerçek artık görelî hale gelecektir. Pozitivizmin evrensellik iddiası taşıyan yasalarından farklı olarak getirilen açıklamalar ve betimlemelere dayanarak kurulacaktır. Diğer bir ifadeyle yorumlamacılıkta bağlam (context) ağırlık kazanmaktadır.⁷

Vico'nun tarih sorununa yaklaşımını ve "Yeni Bilim"i anlayabilmek için, Yeniçağ'da tarihe bakış açısını anlamak da gerekmektedir. Rönesans'la birlikte evrene ilişkin ortaya çıkan değişimler, tarih görüşlerini de etkilemiştir. Bir yandan, geleneksel görüşler devam ederken, öte yandan yeni keşifler ve yaklaşımlar tarih düşüncesini beslemiştir. Yeniçağ büyük bir entelektüel değişimi beraberinde getirmiştir. Orta Çağın kapanışıyla Avrupa düşüncesinin başlıca işlerinden biri tarihsel incelemelerin yeniden yönlendirilmesi olmuştur. Rönesans ile birlikte insancı bir tarih görüşüne dönmüş, insan eylemleri artık Tanrısal bir olana oranla küçük görülmemeye başlamıştır.⁸

17. yüzyıl, felsefede rasyonalizmin, sanatta klasisizmin, ekonomide de kapitalizmin kök saldıği bir yüzyıl olmuştur. Birbirinden farklı sistemler geliştiren dönem filozoflarının ortak noktası bir yandan akıl ve rasyonalizmi ön plana çıkarırken, Orta Çağ tarih yazımında hakim olan Tanrı'nın tarihe müdahalesine ilişkin görüşler tam olarak ortadan kalkmasa da

⁵ A.g.e, sf. 17-20.

⁶ Donatella Della Porta ve Michael Keating, *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*. (NY: Cambridge University Press, 2008), sf. 22.

⁷ A.g.e, 23.

⁸ R. G. Collingwood, *The Idea of History*, (Oxford: Oxford University Press, 1946), sf. 57.

etkisini yitirmeye başlamıştır.⁹ Diğer taraftan, 17. yüzyıl filozofları genellikle tarihi bir bilim olarak kabul etmemişler ve eserlerinde tarih yazıcılığına fazla yer vermemişlerdir. Bunun başlıca nedeni yüzyılın düşünce dünyasının kendini doğa bilimlerinin sorunlarına vermesi ve tarih sorunlarını bir yana bırakmış olmasıdır. Çünkü bu dönemde hakim düşünce kesin ve güvenilir olan gerçek bilginin imkanını bulmak olmuştur.

17. yüzyılın başında Bacon, kendi bilgi haritasını imgelem (imagination), bellek ve anlamının yönettiği üç büyük alana şiir, tarih ve felsefeye bölmüştür. Onun için tarih, geçmişe ilişkin bilgilerin saklandığı belleğin bir ürünüdür ve eğer önyargılardan uzak durarak tarihsel varlık alanına yönelirsek, tarih insanlara sağlam bilgiler sunabilir. Bacon, tarihi bellek ile birlikte işleyen bir süreç olarak görmüştür. Böylece Bacon, dönemin akıl anlayışı ile tarih düşüncesini bağdaştırmaya çalışmıştır. Collingwood, Bacon'ın bu görüşüne göre, tarihin asıl işinin geçmişi gerçekte olduğu gibi, gerçek olgularıyla anımsayıp kaydetmek olduğunu söylemektedir. Ona göre Bacon'ın burada yaptığı şey, tarihin her şeyden önce, geçmişe kendisi için ilgi duymak olduğunu vurgulamaktır. Bu, tarihçinin geleceği önceden bilebileceği iddiasının yadsınmasıdır. Burada tarihçinin ilgisi olguların kendisindedir.¹⁰

2.1. Descartes ve Tarih

Bacon gibi Descartes da şiiri, tarihi ve felsefeyi birbirinden ayırmış ve buna bir dördüncüsünü, ilahiyatı eklemiştir. Ama yeni yöntemi, bu dört şey arasında üç ana bölümü matematik, fizik ve metafizik olan felsefeye uygulamıştır. Zira, Descartes yalnız orada güvenilir ve kesin bilgiye ulaşmayı umuyordu. Ona göre, şiir bir disiplinden çok bir doğa vergisiydi ve ilahiyat vahye inanmaya dayanmaktaydı. Tarih ise ne denli ilginç ve öğretici olursa olsun, yaşamda pratik bir tutumun oluşmasında ne denli değerli olursa olsun, hakikat iddiasında bulunamazdı. Çünkü betimlediği olaylar hiçbir zaman tamı tamına onun betimlediği gibi olmamıştır. Descartes için temel ilke “tüm bilimleri matematikleştirmek” idi.¹¹ Bu çerçevede tarih onun tarafında küçümsenmiş ve tarihçilik bir bilim olarak görülmemiştir.

⁹ Taner Timur, *Felsefe, Toplum Bilimleri ve Tarihçi*, (İstanbul: Yordam Yayınları, 2011), sf. 49.

¹⁰ Collingwood, *The Idea of History*, sf.58.

¹¹ Timur, *Felsefe, Toplum Bilimleri ve Tarihçi*, sf.50.

Descartes, “Yöntem Üzerine Konuşma” isimli eserinin ilk bölümünde tarihi, yöntemini uygulayacağı alanın dışında tuttuğunu şöyle ifade etmiştir:

Ama dillere, hatta eski kitapları okumaya, onların tarihlerine ve masallarına yeterince zaman ayırmış olduğuma inanıyordum. Çünkü öbür yüzyılların yazarlarıyla konuşmak hemen hemen yolculuk yapmakla aynı şeydir. Göreneklerimizi daha sağlıklı yargılayabilmemiz için ve hiçbir şey görmemiş olanların yapa geldiği gibi bizim alışkanlıklarımıza ters düşen her şeyin gülünç ve usdışı olduğunu düşünmememiz için çeşitli halkların gelenekleriyle ilgili bir şeyler bilmek iyidir. Ama yolculukta çok zaman harcadığımızda kendi ülkemize yabancı düşeriz, geçmiş yüzyıllarda olup biten şeylere çok ilgi duyduğumuzda doğal olarak bu yüzyılda olup biten şeyleri iyi bilemeyiz. Üstelik masallar hiç de öyle olmayan birçok olayı olası gibi düşündürür; en doğru tarihler bile okunmaya daha değer kılmak için olguların değerini değiştirmeseler ya da artırmaları da hemen her zaman en azından onların en sıradan ve en az bilinen olanlarını dışlarlar. Bu yüzden geriye kalanlar olduğu gibi görünmez ve onlardan çıkardıkları örneklerle geleneklerini düzenleyenler romanlarımızın kahramanlarının garipliklerine düşerler ve güçlerini aşan amaçlar ortaya koyarlar.¹²

Descartes burada tarihe aşırı ilgi ve gerçek ile masalı ayırt edememe durumunun, insanı yanılgıya iteceğini belirtmektedir. Bu yanılgının nedeni de, tarihsel alandaki olguların tekrarlanamayışı nedeniyle, güvenilirliğin tarihçiye bağlı olmasıdır. Descartes’a göre öznel tavırlar ve abartılar, okuyucunun ilgisini çekerken aynı zamanda onu tarihe yabancılaştırmaktadır. Yukarıdaki metin incelendiğinde, belirtilen sebepler dolayısıyla Descartes tarihin bir bilgi disiplini olabileceğine ihtimal vermemiştir.

Bu çerçevede Descartes, tarihe ilişkin olarak birbirinden ayrılmasını istediği dört noktayı vurgulamıştır: 1- Tarihsel kaçakçılık: Tarihçi, yurdundan uzakta yaşayarak kendi çağına yabancılaşan bir gezgindir. 2- Tarihsel pyrrhonculuk: Tarihsel anlatılar geçmişe ilişkin güvenilir açıklamalar değildir. 3- Faydacılığa karşı tarih tasarımı: Güvenilmez anlatılar gerçekte neyin olanaklı olduğunu anlamamıza, dolayısı ile şimdide etkin bir biçimde eylememize yardımcı olamaz. 4- Düş kurma olarak tarih: Bu da, en iyi tarihçilerin bile, olduğundan daha görkemli göstererek geçmişi çarpıtmalarıdır.¹³

¹² Rene Descartes, *Yöntem Üzerine Konuşmalar* (çev. Afşar Timuçin), (İstanbul: Bulut Yayınları, 2010), sf.10.

¹³ Collingwood, sf. 60.

Timur'un ifadesiyle, tüm bu nedenlerden ötürü tarihle uğraşmak Descartes'e göre "boş bir merak" gibi görünmüştür.¹⁴ Tüm Kartezyenler de bu fikri izlemişler ve bu anlayışı benimseyen ekol "Kartezyen tarih okulu" olarak adlandırılmıştır.

Yalın bir dille ifade etmek gerekirse, Rönesans'tan 18.yüzyıl Aydınlanmasına kadar tarihe ilişkin farklı bakış açıları geliştirildiğini söylemek mümkündür. Öte yandan her ne kadar tarihe bir bilgi alanı olarak önem verilmiş olsa da, bir bilim olarak tarih daha çok 18. yüzyılda önem kazanmıştır. Vico da, fizik bilimleri alanında büyük ilerlemelerin sağlandığı böyle bir dönemde, fiziğin karşısında bir toplumsal bilimin kurulup kurulamayacağı tartışmalarını yapan isim olmuştur. Nitekim Vico genel olarak, Batı'da modern tarih felsefesinin kurucusu olarak kabul edilmiştir.¹⁵

III. Vico'nun Tarih Düşüncesi

Vico'nun tarih düşüncesini anlamak için önce onun doğa bilimlerinin ön planda olduğu bir yüzyılda, nasıl bir sosyal bilim kurma iddiası taşıdığını ve bu yeni bilimi hangi sorunlar bağlamında ortaya koymak istediğini anlamak önem taşımaktadır.

Öncelikle, Vico, tarihsel yöntemin ilkelerini dile getirerek, matematiksel bilginin geçerliliğini yalanlamamış, ama başka hiçbir bilgi türünün olanaklı olmadığını ön gören Kartezyen bilgi kuramını yalanlamıştır. Bunun için hakikatin açık ve seçik bir tasarım olduğu yollu Kartezyen ilkeye karşı çıkmış; bunun aslında ancak öznel ya da psikolojik bir ölçüt olduğunu belirtmiştir. Vico, "benim tasarımlarımı açık ve seçik düşünmem, onların doğru olduğunu değil, ancak benim onlara inandığımı kanıtlar" diyerek, inancın algılarımızın canlılığından kaynaklandığını söylemiştir.¹⁶

Vico, bilineni bilinemeyenden ayırt edilmesini sağlayacak olan "verum factum" ilkesinden bahsetmiştir. Buna göre bir şeyi anlayabilmenin koşulu, doğru olarak bilmenin ve onu yalnızca algılamının tersine, onu bilen kendisinin yapmış olmasıdır. Bu ilkeye göre

¹⁴ Timur, sf. 50.

¹⁵ Vico, *Yeni Bilim*, sf. 19.

¹⁶ Collingwood, sf. 64.

Vico, “doğayı tanrı, matematiği insan kavrayabilir. Çünkü birincisi tanrının; ikincisi insanın üretimidir” demiştir.¹⁷

Vico, tarihsel süreci insanların dil, gelenek, hukuk, hükümet vb. sistemleri kurup geliştiren bir süreç olarak görmüştür. Diğer bir ifadeyle tarihi, insan topluluklarının ve onların kurumlarının tarihi olarak görmüştür. Tarihin planı tümüyle insanın planıdır ve toplulukların dokusu insanın içinden kaynağını bulmuş ayrıntısı ile kavranabilir bir “factum” içermektedir. Collignwood’a göre burada ilk kez tarihin konusunun ne olduğuna ilişkin modern bir tasarıma ulaşılmaktadır.¹⁸

3.1. Yeni Bilim

Vico döneminin hakim bilimsel paradigmasına göre bilim, matematiğe dayalı fizik bilimidir. Daha önce de vurgulandığı, Vico matematiğin bilim için önemini reddetmemiştir. Ancak ona göre bilginlerin, insan tarafından yaratılmamış olan doğaya yönelmeleri, bilimsel çalışmaların yalnız fizik temelli olması bir eksiklik yaratmaktadır.¹⁹ Ona göre tüm bilimsel çalışmaların ortak amacı olan hakikate ulaşma, insanın yarattığı alanda mümkündür. Kısacası Vico’nun önerdiği bilim, insanın özne olduğu alana ilişkin bir bilim olduğu için “yeni”dir. Bu yeni bilime ilişkin olarak belirtilebilecek iki nokta vardır: İlk olarak Vico, ulusların, toplumların aynı çağlardan, aynı aşamalardan hep yeniden geçtikleri döngüsel bir tarih anlayışı ortaya koymuştur. İkinci olarak ise tarihsel gelişmeyi organik bir süreç olarak kavrayan tarih tasarımında tarihin gelişme ve çökme ya da büyüme ve çürüme döngüsüyle sonuçlanan birbiriyle bağlantılı çağlarla aşama aşama ilerlediğini savunmuştur.²⁰

Yeni Bilim’de Vico, tarihi üç çağa ayırmıştır:²¹

1-Tanrılar Çağı: Burada pagan insanlık tanrısal bir egemenlik tasarımı altında yaşar ve tüm girişimlerinde fala ve kehanete başvurur.

2-Kahramanlar Çağı: Aristokratik yasaların hüküm sürdüğü çağ.

3-İnsanlık Çağı: İnsanların doğadan eşitliğine inanılan, özgür cumhuriyetlerin ve monarşilerin çağı.

¹⁷ A.g.e.

¹⁸ A.g.e, sf. 65.

¹⁹ Vico, paragraf 331, sf.132.

²⁰ Frederick Copleston, *Felsefe Tarihi Cilt 4*, (çev. Aziz Yardımlı), (İstanbul: İdea Yayınevi, 2010), sf. 60.

²¹ Vico, sf. 43-44.

Vico'ya göre zamansal açıdan farklılıklar görülse de, hiçbir ulus, bu çağlardan geçmeden gelişme seyrini tamamlamayacaktır. Tüm uluslar ilk önce Tanrılar, sonra Kahramanlar Çağı'ndan geçerek insanlaşacaklardır.²² Vico, Yeni Bilim'in özelliklerinden söz ederken bu gelişmenin içinde gerçekleştiği "ideal sonsuz bir tarih arayışını" şöyle ifade etmiştir:

Bilimimiz aynı zamanda, her ulusun ortaya çıkışı, gelişmesi, olgunlaşması, düşmeye başlaması ve çöküşü bakımından kendi tarihiyle zaman içinde dönüşen ideal sonsuz bir tarihi betimler. Aslında, bu bilimi düşünen kişi, bu ideal sonsuz tarihi, "oldu, oluyor ve olmaya devam edecektir" delilleri ile yapmaktan ziyade kendisine anlatmaktadır.²³

Vico'ya göre tarih, otoritelerin söylediklerini reddetmek ya da kabul etmek değil, yorumlamaktır. Böylece tarihi düşünce, tarihçinin belgeleri yorumladığı ilkelerde ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, Vico'ya göre, tarihçinin her zaman kendini koruması gereken birtakım ön yargılar vardır. Bunlar:²⁴

1. Tarihçinin incelediği çağın refahını, gücünü, ululuğunu vb. abartmaya yönelik önyargılar.

2. Ulusların kendilerini beğenmişliği. Vico, ulusların kibrini şöyle açıklar:

Bütün uluslar şu aynı kaniya sahiptir: Bütün diğer uluslardan önce o ulus, insan yaşamının rahatlıklarını icat etmiştir ve onun tarihi dünyanın ta başlangıcına kadar geri gider.²⁵

3. Bilginin kendini beğenmişliği.

4. Kökenler konusundaki yanılgı. Bu hata, iki ulusun benzer bir tasarıma ya da kuruma sahip olduğu zaman birinin bunu ötekenden öğrenmiş olması gerektiğini düşünmekten başka bir şey değildir. Vico bunun, insan aklının tasarımları başkasından öğrenmeksizin kendi kendine keşfedebilen özgür yaratıcı gücünü göz ardı etmeye dayandığını söylemiştir.

5. Vico, son olarak, eskilerin kendilerine daha yakın çağlar hakkında bizlerden daha bilgili olduğunu düşünme önyargısına sahip olduklarını belirtmiştir.

²² A.g.e, parag. 52, sf.61

²³ A.g.e, parag. 349, sf. 141.

²⁴ Collignwood, sf. 68-69.

²⁵ A.g.e., parag. 125.

Vico, söz konusu hata kaynaklarına karşın olumlu birtakım yöntemler de göstermiştir:²⁶

1. Filolojik incelemenin tarihe nasıl ışık tutabileceğini gösterir.

2- Mitolojiyi de benzer biçimde kullanır.

3- Rivayeti kullanma konusunda yeni bir yöntem önerir: Rivayeti harfî harfine doğru saymak yerine, kırılma açısını bir ölçüde saptayabileceğimiz bir ortamdan geçerek çarpıtılmış olguların karmakarışık bir anısı sayma yöntemi. Bütün rivayetler doğrudur, ama hiçbiri söylediği şeyi söylemek istemez; söylemek istediklerini keşfetmek için onları ne çeşit insanların icat ettiğini ve o insanların o şeyi söylemekle ne söylemek istediklerini bilmemiz gerekir.

4- Yeniden yorumlamanın anahtarını bulmak için, belli bir gelişme aşamasındaki kafaların aynı tür ürünler yaratma eğiliminde olacaklarını aklımızda tutmamız gerekir.

3.2. Vico'nun Yöntemi

Vico'nun yeni biliminin yöntemine göre, tarih içinde insanın yarattıklarının genel ismi kültürdür ve kültürü oluşturan en önemli öğeler ise kurumlardır. İşte bu yüzden Vico'nun deyişle evrensel ilkeler üzerine kurulmaya çalışılan bu bilim kurumları inceler.²⁷ Burada, kurumlar, ortaya çıktıkları toplumun üyelerinin tarihe anlam yüklemesini sağlarken aynı zamanda Yeni Bilim'de sunulan Tanrılar, Kahramanlar ve İnsanlar Çağı ile şekillenen tarih modelini de belirlemişlerdir. Bunun yanında, kurumların oluşması ve dönüşmesine yönelik bu inceleme, yine toplumların kendilerini gerçekleştirmeleri açısından büyük rol oynayan dil aracılığıyla gerçekleştirilecektir.²⁸

Bununla birlikte, Vico, incelediği her kurumun Tanrılar, Kahramanlar ve İnsanlar Çağı'ndaki durumunu göstermek için, kurumların döngü sürecini üç tür üzerinden aktarmaktadır. Vico, Yeni Bilim'in "Ulusların Döngüsü" bölümünde, ulusların üç tür tabiatından üç tür adetin, bu adetlerden gentillerin doğal hukukunun üç türünün ve bunlar

²⁶ A.g.e., sf. 69-70.

²⁷ Vico, parag.345, sf. 139-140.

²⁸ A.g.e, parag.351, sf. 142.

sonucunda da yönetimlerin ve sonrasında devletlerin üç türünün oluştuğunu anlatmıştır.²⁹ Vico'nun bu üçlü sıralamaları, kendi içlerinde bir birlik oluşturmuş ve metodolojik açıdan konunun bütünlüğünün sağlanmasına ve karşılaştırmanın önemine hizmet etmişlerdir. Karşılaştırmalı yöntem, belirli olayların ortaya çıkmasında ve gelişmesinde etkili olan faktörleri sınıflandırmayı ve açıklamayı hedef alan bir araştırma metodunu ifade etmektedir. Ancak burada söz konusu karşılaştırma, Durkheim metodunda olduğu gibi değişmeyen nedensellikler arama üzerine ya da istatistiksel sebep-sonuç ilişkilerine dayandırılmamaktadır.³⁰ Burada elde edilebilecek somut bilginin ancak özgün süreçler üzerinden ve birbirinden farklı kurumlar etrafında yapılan bir anlatı etrafında şekillendirildiği söylenebilir. Bununla birlikte, kurumların davranışları nasıl şekillendirdiğini ve yapılandığı anlamamızı sağlaması açısından da Vico'nun tarihsel kurumsalcılığa da temel teşkil ettiğini söylemek mümkündür.³¹

Ayrıca, Vico, Yeni Bilim'in ilk bölümüne koyduğu resimli sayfada, metafizik, Tanrı, fizik, dünya gibi kavramların açıklamasını yapmıştır. Vico'nun yapmaya çalıştığı araştırmanın alanının daha iyi anlaşılabilmesi için kullandığı bu resimde ayrıca, sosyal dünyanın farklı kurumlarını simgeleyen nesnelere de anlatılmıştır. Örneğin, evlilik bir meşale ile; defin törenleri bir ölü küllü vazosu ile; diller eski ve yeni Latin alfabesinden harflerle işaretlenmiş bir tablet ile; ilk devlet yapıları, otoriteyi temsil eden değnek demetleri ile ve benzeri pek çok kurum değişik nesnelere temsil edilmiştir.³² Bu temsil ilişkisi, Vico'nun hem amacı, hem yöntemi açısından önem taşır. Zira yorumlamaya ve vizyon yapılandırmaya yönelik bir çerçeve oluşturmaya çalışan kültürel çalışmalarda da, semboller ve onların kullanımları vurgulanmaktadır.³³

Vico'nun Yeni Bilim'de yöntemsel olarak kullandığı bir diğer araç da kronolojik tablodur. Kronolojik tablo bütünlüğü sağlamanın yanı sıra bu bilimin inceleme nesnesinin sınırlarını da belirlemiştir. Vico kronolojik tabloyu, tarih bilgisinin alanını belirlemek için kullanmış, bu tabloyu Mısırlıların üç çağ anlayışına bağlı kalarak düzenlemiştir. O, kronolojik tablonun amacını da şöyle açıklamıştır:

²⁹ Vico, parag.915, sf. 405.

³⁰ Porta, "Comperative Analysis: Case Orineted versus Variable Oriented Resarsch" içinde *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*. sf. 203.

³¹ Sven Steinmo, "Historical Institutionalism", içinde *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*. sf. 123-124.

³² Vico, sf. 23-50.

³³ Micheal Ceating, "Culture and Social Science", içinde *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*, sf. 109-110.

Bu Kronolojik Tablo, evrensel tufandan başlayıp İbranilerle devam ederek İkinci Kartaca Savaşı'na kadar, eski uluslar olan Kaldeliler, İskitler, Fenikeliler, Mısırlılar, Grekler ve Romalıların dünyasını ana hatlarıyla çizer. Bu tabloda, bilginler topluluğu tarafından belli zamanlara ve yerlere tahsis edilmiş, büyük üne sahip insanlar ve onların yaptıkları da görülmektedir.³⁴

Yukarıda da değinildiği üzere, dil, adetler, hukuk sistemleri, yönetim biçimleri gibi kültürün öğelerinin, üç çağ bağlamında incelenmesi, Vico' nun yönteminde karşılaştırmaya önem verdiğini göstermektedir. Karşılaştırma, Yeni Bilim'de özellikle kurumlar üzerinden yapılmış ve birbirini tanımayan uluslar arasında ortak olan kurumlar araştırılmıştır. Bilginin nerede ortaya çıktığını göstermeyi amaçlayan Vico, aşamalı olarak uluslarda gerçekleşen gelişmeyi de söz konusu kurum ve değerleri karşılaştırarak sunmuştur. Vico'nun bu karşılaştırmayı yaparken, özellikle bilginin başlangıcı meselesine önem vermesinin sonucu olarak, yöntem açısından şiire verdiği rol de dikkate değerdir. Vico için şiir hem bir sanat, hem de dilin ilk biçimini yansıtan bir aktarım aracı olmuştur.³⁵

Bunun yanında, “retorik”, Vico'nun Kartezyen yönteme alternatif olarak önerdiği bir öğrenme aracı olmuştur. Ona göre retorik, tarihsel bilginin aktarılmasında etkili bir yöntemdir Vico için şairler ve ozanlar, tarihsel olaylara ilişkin ilk hikayelerin aktarıcılarıdır. Öte yandan, tarihi anlayabilmek için tarihçi, olayları kendi zamanının koşullarında değil, gerçekleştiği koşullar içinde düşünmelidir. Burada önemli olan tarihe ilişkin anlama ve yorumlama sürecinde hatalara düşülmemesidir.³⁶

“Yeni Bilim” in yöntemine ilişkin tüm bu veriler ile Vico çalışma alanıyla uyumlu bir yöntem geliştirmeye çalışmıştır. Nitekim en başta belirtildiği gibi, onun temel kaygısı, döneminin bilim anlayışı karşısında, kültürel-tarihsel alana ilişkin “yeni” bir bilim sunmak olmuştur. Vico'nun karşılaştırma ve kronolojinin yardımıyla çalışma alanının sınırlarını belirleme gibi yöntem özellikleri günümüzde de tarih biliminde kullanılmakta olan yöntemlerdir. Böylece Vico'nun sadece eleştirel değil aynı zaman da yaratıcı olabileceği de anlaşılmaktadır.

³⁴ Vico, parag. 43, sf. 55.

³⁵ A.g.e., İkinci Kitap, sf. 147-364.

³⁶ Henry J. Perkinson, “Giambattista Vico and "The Method of Studies in Our Times": A Criticism of Descartes' Influence on Modern Education”, *History of Education Quarterly*, Vol. 2, No. 1 (March, 1962): sf. 43.

IV. Sonuç

Bu çalışmada Vico'nun tarih düşüncesini, onun düşünsel arka planını belirleyen etkenlerle ilişkili olarak incelemek amaçlanmıştır. Bu çerçevede, tarih felsefesinin temel problemleri bağlamında, Vico'nun bilim ve yöntem kavramlarına değinilmiş, Vico'nun temel eseri olan “Yeni Bilim”, çalışmada ana kaynak olarak kullanılmıştır. Vico'nun Yeni Bilim’de *neden tarihe dayalı bir alternatif bilim ortaya koymak istediğini görmek, bununla ilişkili olarak, kurmak istediği bilimin gerçekten yeni olup olmadığı* tartışılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede araştırma, Vico'nun doğa bilimlerinin hakim olduğu bir yüzyılda, “yeni bilimi” hangi sorunlar bağlamında ortaya koymak istediğini anlamak etrafında şekillenmiştir.

Vico'nun tarihi bir bilim olarak ele aldığı ve onun ilkeleri ortaya koyduğu *Yeni Bilim* bir yapıt olarak düşünce tarihinin en önemli eserlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Vico söz konusu eseri 1725’te yayımlamıştır. Bu yapıtında Vico, evrensel bir tarih anlayışı geliştirmiş; Bacon ve Descartesçi Kartezyen bilim anlayışına karşı gelmiştir. Vico bu eserinde Tanrı'nın yarattığı tabiatın yanında insanın kendi yarattığı dünya olan toplum ve kültür dünyasının nasıl bir yöntemle incelenmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Doğa bilimleri metodolojisi karşısında yeni bir metodolojinin, yani tarih ve toplum bilimleri metodolojisinin olanaklı olabileceğini göstermiştir. “Hakikat ile olgu birbirine geçer/birbirini dönüştürür” (Verum-factum) ilkesinde açığa çıkartılan gerçek, hakikatin bilgisi için en doğru kalkış noktasının toplumsal-tarihsel dünya olduğu gerçeğidir.³⁷ Bundan böyle hakikatin ölçütü denen şey, Kartezyen bilgi anlayışında olduğu gibi artık zihnimizdeki tasarımların açık ve seçik oluşundan ibaret olmayacaktır. Zira, Vico'ya göre zihnimizdeki tasarımların açık ve seçik oluşu hakikatin ölçütünü bize vermez. Aksine, bu açık seçiklik bize ancak psikolojik ve öznel bir ölçüt sağlar. Kişi burada hakiki olana değil, kendi inandığı zihinsel nesnesine bağlanmıştır. Vico'ya göre bilgilenme denen şey zihnimizdeki tasarımlar arasındaki bir ilişki ve bu ilişkinin doğruluğu sorunu değil, kendimiz ve zihnimiz dışındaki toplumsal ve tarihsel bir dünyada yarattıklarımız ve yarattığımızın bilinmesidir. Vico'nun saptaması şöyledir: “İnsan ancak kendi yarattığı şeyi tam olarak bilebilir”.³⁸ Onun yarattığı dünya ise, tarihsel ve toplumsal dünyadır ve bu dünyayı bilmek bize hakikatin bilgisini getirecek olandır. Dolayısıyla, Yeni Bilim’in temel amacı tarihsel ve toplumsal bu dünyayı, bu dünyayı oluşturan dil, gelenek,

³⁷ A.g.e. , sf. 14.

³⁸ A.g.e

hukuk, mitoloji, sanat ve felsefe yoluyla bilmeyi, onu anlamlandırmayı ve doğa bilimlerine karşıt olan kendine ait metodolojiyi ortaya koymayı gerektirir.

Döngüselci tarih anlayışı, her tarihsel durumun kendi iç yapısı aracılığıyla anlaşılması, tarihsel yaşamın mitolojik, filolojik, hukuksal ve dinsel yönden kavranması gerektiği ve buna benzer birçok düşünce Vico'nun bize sunduğu anlayıştır. Vico *Yeni Bilim*'i "ideal sonsuz tarih" fikri çerçevesinde değerlendirmiştir. Ona göre, her ulusun doğuş, büyüme, yükselme, iniş ve düşüş itibarıyla ebedi döngüsel bir kaderi vardır. Vico bunu "ideal sonsuz tarihi" olarak adlandırmıştır.

Kendi çağında yeterince değeri bilinmeyen ve de önemsenmeyen Vico'nun düşünce tarihine en önemli katkısı, tarih felsefesi ve tarih bilimine getirmiş olduğu yenilikler ve özgün düşüncelerdir. Vico'nun tarihe yönelişin ve tarihi bilmenin herhangi bir yarardan dolayı değil başlı başına kendisi için önemli olduğunu söylemesi ve tarihe belli ilkeler ve kurallarla yaklaşması, Yeni Çağ'daki gelecek kuşakların tarihe ve tarih bilime farklı bir metodolojiyle yaklaşmalarına imkan sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Babbie, Earl. *The Practice of Social Research*. Belmont: Thomsan Wadsworth, 2007

Collingwood, R. G. " Part II the Influence of Christianity" pp. 47-84, in *The Idea of History*. Oxford: Oxford University Press, 1946.

Descartes, Rene. *Yöntem Üzerine Konuşmalar* (çev. Afşar Timuçin). İstanbul: Bulut Yayınları, 2010.

Perkinson Henry J. "Giambattista Vico and "The Method of Studies in Our Times": A Criticism of Descartes' Influence on Modern Education". *History of Education Quarterly*, Vol. 2, No. 1 (March 1962): 30-46.

Porta, Donatella Della and Michael Keating. *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*. NY: Cambridge University Press, 2008.

Timur, Taner. *Felsefe, Toplum Bilimleri ve Tarihçi*. İstanbul: Yordam Yayınları, 2011.

Vico, Giambattista. *Yeni Bilim*. (ing. çev: Sema Önal Akkaş) Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007.

Vico, Giambattista Bayer, Thora Ilin Verene, Donald Phillip. *Giambattista Vico: Keys to the New Science : Translations, Commentaries, and Essays*. NY: Cornell University Press, 2008.

GCCRIS